

УДК 930.2:271.4-722.53-054.74
DOI: 10.24919/2312-2595.7/49.234421

Олег ЄГРЕШІЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76000 (ludyna@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAL-1583-2021>

Бібліографічний опис статті: Єгрешій, О. (2021). «Его-документи» про умови депортації та адаптації сімей греко-католицьких священників на Далекому Сході у 1950–1953 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 169–183. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234421>.

«ЕГО-ДОКУМЕНТИ» ПРО УМОВИ ДЕПОРТАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ СІМЕЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕННИКІВ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ у 1950–1953 рр.

Анотація. Мета статті. За допомогою «его-документів» відтворити умови депортації та адаптації сімей греко-католицьких священників на Далекому Сході протягом 1950–1953 рр.

Методологія дослідження. До активу «его-документів» віднесемо фіксацію найменших подробиць (до дня чи навіть години), часу арешту, «психологізм» транспортування депортованих, побутові умови перших місяців адаптації на чужині тощо. До пасиву – значний відсоток суб'єктивізму, однотипність подібних історичних пам'яток (такі дані належить перевіряти і зіставляти з іншими періоджерелами), часто нерозбірливий почерк (абоненти писали простим олівцем) тощо.

Наукова новизна. У статті автор уперше пропонує розширений перелік греко-католицьких священників, які напередодні депортації на Далекий Схід опинилися у львівському, бориславському, брошнівському та коломийському пересильних лагерах упродовж грудня 1949 – травня 1950-х рр.

© Олег Єгрешій, 2021

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

Висновки. Увагу привернули священничі родини, які опинилися у тюремних умовах, відчули на собі лихоліття виселення та важкі умови повсякденного життя на засланні у Хабаровському краї на початку 1950-х рр.

Розкриваються повсякденні умови депортації отців на Далекий Схід упродовж травня 1950 р. Значна увага звертається на житлові умови, умови праці, дозвілля спецпереселенців. Першоджерельну основу статті склали матеріали приватного архіву родини Сірецьких, де зберігаються «єго-документи» (щоденник отця Антіна Сірецького, нотатки для пам'яті сина священника – Любомира Сірецького та листування з-поміж членами родини).

Ключові слова: «єго-документи»; греко-католицькі священники; депортація; повсякденне життя; Джонка; Хабаровський край.

Oleh YEHRISHII

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (ludyna@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAL-1583-2021>

To cite this article: Yehreshii, O. (2021). «Eho-dokumenty» pro umovy deportatsii ta adaptatsii simei hreko-katolytskykh sviashchennykiv na Dalekomu Skhodi u 1950–1953 rr. ["Ego-documents" about the conditions of the deportation and adaptation of families of greek-catholic priests in the Far East in 1950–1953]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 7/49, 169–183.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234421> [in Ukrainian].

"EGO-DOCUMENTS" ABOUT THE CONDITIONS OF THE DEPORTATION AND ADAPTATION OF FAMILIES OF GREEK-CATHOLIC PRIESTS IN THE FAR EAST IN 1950–1953

Summary. *The purpose of the article is to reveal the conditions of the deportation and adaptation of families of greek-catholic priests in the Far East 1950–1953.*

The research methodology. *The advantages of "ego-documents" include the fixation of the smallest details (time of arrest, "psychologism" of the transportation of deportees, living conditions of the first months of adaptation abroad, etc.).*

The scientific novelty. *It is for the first time that the author offers an expanded list of Greek Catholic priests who found themselves in the Lviv, Boryslav, Broshniv and Kolomyia transit camps before being deported to the Far East during December 1949 and May 1950.*

Conclusions. *Attention was drawn to priest families who found themselves in harsh conditions, experienced the difficulties of the eviction and harsh conditions of daily life in exile in the Khabarovsk Territory in the early 1950s.*

The disadvantages of such documents include percentage of subjectivity, the similarity of such historical monuments (such data should be checked and compared with other primary sources), often illegible handwriting (people wrote with a pencil), etc.

The priests' everyday deportation conditions to the Far East during May 1950 are revealed in this article as well. Considerable attention is paid to living and working conditions, leisure of "special" migrants. The original source of the article was the materials of the private archive of the Siretsky family, where "ego-documents" (a diary of father Antin Siretsky, notes to remember of the priest's son – Lubomyr Siretsky and correspondence between family members) are kept.

Key words: *"ego-documents"; Greek-Catholic priests; deportation; everyday life; Jonka; Khabarovsk Territory.*

Постановка проблеми. Цьогоріч виповнилося сімдесят п'ять років із часу проведення Львівського псевдособору, покликаного ліквідувати ментально несумісну із радянським режимом Греко-Католицьку Церкву. Позитивно, що «на поверхню» виходить усе більше першоджерел, які ще донедавна зберігалися під грифом «таємно». Але, так би мовити, «офіційні» документи не можуть, на наш погляд, повною мірою реконструювати минулі події, адже не передають особистісного, людиноцентричного рівня драми греко-католицизму другої половини 1940-х рр. Цю нішу можуть заповнити джерела особового походження (нотатки для пам'яті, епістолярій, щоденники тощо), які володіють унікальною здатністю передавати напругу «пограничної ситуації» в якій опинилося греко-католицьке духовництво, яке не «підписано православ'я». Вірогідно, саме за таких обставин і перевіряється

справжня жива віра в Бога, уповання на Всевишнього, коли християнин поставлений ніби віч-на-віч із випробовуванням.

Джерела особового походження або «єго-документи» – особливий вид першоджерел, який дає можливість поглянути на проблему «із середини», ніби поглядом самої людини. Нерідко почерк, галицизми, латинізми, авторські підчеркування, акценти, виправлення, дубляж слів, виставлення лапок чи трьох крапок говорять про внутрішній світ автора не менше, аніж сам текст листів, його тематичне навантаження. Підібрані автором листа слова, терміни, цитати, уривки з прочитаних ним художніх чи наукових творів дають об'ємну характеристику особистості, указують на рівень інтелекту, цінності, релігійність, зацікавлення людини. Між рядками читаються переживання, тривоги, сподівання окремого конкретного індивіда.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливо, що нині у вітчизняних виданнях з'являється низка статей методологічного, методичного чи «подієвого» характеру, які дозволяють «канувати» власні історичні пошуки, надати їм відповідного теоретичного осмислення (Лисенко, 2010, с. 11–19; Заболотна, 2010, с. 38–43; Нагайко, 2010, с. 43–48; Зінчук, 2010, с. 48–51; Потапенко, 2010, с. 52–54). Відома українська дослідниця історії повсякденності, вінничанка Ольга Коляструк, попри визнання їхнього суб'єктивного забарвлення, відзначає репрезентативність «єго-документів». На її думку, офіційні документи не здані відтворити природних страждань конкретних осіб. У листах чи нотатках для пам'яті через їх суб'єктивовану сутність відображаються сокровенні і потаємні помисли людей, їх переживання, тим самим, «єго-документи» повніше розкривають історичну епоху. О. Коляструк акцентує, що історія повсякденності повернула у «велику» історію «маленьку» людину, оскільки запропонувала аналіз минулого з позиції безпосереднього учасника подієвої історії (Коляструк, 2008, с. 145–153).

Мета статті – за допомогою «єго-документів» (передусім нотаток для пам'яті та щоденника представників священничої родини Сірецьких) висвітлити умови депортації на Далекий Схід та адаптації греко-католицького духовенства та їхніх сімей у Хабаровському краї у перші «післяпсевдособорні» роки.

Виклад основного матеріалу. Затримання отців, які не «підписали православ'я», у Галичині посилювалися наприкінці 1940-х рр. Греко-католицькі священники опинялися у пересильних лагерах, призначенням яких був збір та відправка в'язнів поетапно у виправно-трудова табори ГУЛАГів. У «лагер на Полтв'яній» у Львові засуджених забрали з дому 27 грудня 1949 р., а вже 29 грудня 1949 р. їх було потягом відправлено у Хабаровський край. У Львівському лагері перебували сімнадцять священників: Білик, Герасимів (*вибув із лагера за декілька днів перед депортацією*), Гринчишин, Давибіда (*василіанин*), Дідич, Ничай (*номер у дорозі неподалік Здолбунова*), Пристай, Процюк (*студит*), Ревть (*залишився на Полтв'яній, доля – невідома*), Рудь, Сампара, Сиройд, (*студит, залишився на Полтв'яній, доля – невідома*), Слоневський (*вдівець, номер в Читинській області наприкінці січня лютого 1950 р.*), Стефан Федунь (*залишився на Полтв'яній, доля – невідома*), Харина (*одружений*), Іван Юськів (*належав до Чину Найсвятішого Избавителя*), Янтух (*василіанин*).

У бориславському пересильному лагері, що неподалік Дрогобича було одинадцять священнослужителів: Степан Венгринович, Михайло Горечко (*номер 14 січня 1953 р. в Хабаровському краї, Нанайському районі, Корейський мис*), Кость Котлярчук, Роман-Михайло Логінський, Маркіян Микитка, Степан Новосільський, Кость Полянський, Іван Сокіл (*опинився у Дрогобичі*), І. Федоркевич, Петро Фуртак, Василь Романовський (*прийняв православ'я*). Цих отців із дому було забрано 27 березня 1950 р. і лише 5 травня 1950 р. священників (а деяких разом із сім'ями) було депортовано в Хабаровський край.

Дванадцяттеро священників перебували у брошнівському лагері (із дому їх також забрали 27 березня 1950 р., а у дорогу їх було відправлено 5 травня 1950): Бориславський Николай, Ганицький (*номер, депортовано жінку і сина*), Зінко Іван (*номер на атрофію кишок*), Когутяк Юрій, Кузь Василь, Орищук Богдан (*Чин Найсвятішого Избавителя*), Петраш Йосиф, Петраш Михайло, Підлисецький Мирон, Поберейко Йосиф, Семчишин Михайло, Ганушевський Михайло.

У коломийському пересильному лагері перебувало всього шестеро священників: Гузан Роман, Колодій Яків-Іляріон (*василіанин*), Левицький Кость, Сірецький Антін і Володимир-Лав-

рентій Шкредко (*василіянин*). Ще у одному коломийському лагері перебував отець Михайло Матійців. Зі своїх помешкань отців забирали впродовж 27 березня – 31 березня 1950 р. 5 травня 1950 р. отців разом із сім'ями відправлено в дорогу. Траплялося, що членів родини священнослужителів (особливо тих, які намагалися відстоювати свою громадянську позицію) поміщали до карцеру, де вони перебували «без блюзок і курток» (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 38, арк. 18–19).

Уся депортація тривала місяць – із 5 травня до 4 червня 1950 р. Обставини пересування були нелюдськими – за весь час подорожі депортантам давали лише дев'ятнадцять разів харчуватися, воду подавали з труб збірника води для паровозів. Лікарського супроводу не було взагалі – з ліків у наявності були лише пігулки від болю голови і «марганцівка». В одному з уцілілих листів спецпоселенців відзначається, що «напитися свіжої холодної води» було одним з їх «непереможних бажань», а про кип'яток майже не приходиться говорити» (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 38, арк. 20 зв.). Першу баню людям було запропоновано лише в Омську, 18 травня, на чотирнадцятий (!) день подорожі. Друга і остання (!) – аж 31 травня 1950 р. вже в Хабаровську. Люди через перевантаження вагонів не мали можливості вільно спостерігати за краєвидами чи повсякденним життям «по ту сторону вагону», оскільки на вікнах була залізна решітка, а двері забиті «загибльованими дошками зі шпарами».

Умови перевезення промовисто характеризує кореспонденція, яку залишив син одного із священників Антіна Сірецького, Любомир: «Умовини подорожі такі прикрі що хто цих переживань не має у досвіді, тому самі слова їх не зясують. Над усе доскуляє брак повітря: вагони зовсім невеличкі, в тому половину займає багаж, а люди (числом ± 25 у кожному) товпляться у другій половині, поверхово і партерово. Тяжко рушитися. Таку подорож, кажуть відбувати яких 3–4 тижні, бо транспорт поїде на Омськ. Хто знайде щастя дотиснутися інколи до решітки під стелею, зокрема тоді, коли поїзд біжить, цей може нелукавим серцем подивляти чарівну красу краєвиду. ...Люди назагал терплять дуже голосно, під акомпаніамент майже безупинних лайок,

змійного сику і скреготу зубів, стаючи собі посполу дуже важким хрестом! Про офіційну «решту» не потребую говорити» (Єгрешій, 2020, с. 79–81).

Симптоматично, що інтелігенцію намагалися розміщувати по різних вагонах потяга і бачитися священникам було заборонено. Залишати вагони могли лише жінки, яким дозволяли «під густим конвоєм» приносити воду. Як писали депортанти: «Весь коломийський побут із вонючими, задушливими камерами, електричним світлом вночі, грязкими виходками, де треба було «оправлятися» двічі на добу в законом передбаченому часі, й усіма другими «удобствами» – приходиться нагадувати наче яку ідиллю чи гарний сон» (Єгрешій, 2009, с. 36). Траплялися випадки суперечок пасажирів за «місце на поверхових нарах», де принаймні було більше шансів заснути чи відпочити.

Звісно, священники-депортанти не мали можливостей безперешкодно брати участь у богослужіннях (отець Степан Венгринович відчитав Службу Божу «на нарах при параші», а отець Роман Гузан правив молебен до Матері Божої під «стукіт кулаків у двері і російську лайку» начальника поїзда.

31 травня 1950 р. вагони з депортантами прибули до Хабаровська, відбули нічліг у вагонах, а першого червня їх пересадили на баржі, що на ріці Усурі – притоки Амуру. На дорогу з продуктів священники отримали лише хліб і солену рибу. Вірогідно у Хабаровську депортантів порозподіляли з-поміж кількох ЛПХ (лісопромислових господарств): Троїцької, Іннокентівської та Хабаровським «горстроєм».

Перші переселенці із сімей греко-католицьких священників прибули в Хабаровський край наприкінці 1940-х рр. Причому більшість із них приїжджали у травні-червні, оскільки мусили завчасно до зимового періоду самостійно споруджувати собі житло. Улітку 1949 р. у Хабаровський край привезли перших переселенців зі Славського, Стрийського, Ходорівського та інших районів Львівщини. У червні 1950 р. до Іннокентівки прибули близько 700 осіб, що спричинило дефіцит житла. Надважливо було у скромних помешканнях змурувати піч, аби не замерзнути, оскільки вже наприкінці вересня – на початку жовтня траплялися відчутні морози.

На перших порах більшість священнослужителів та членів їхніх родин жили в наметах і лише деяким старшим за віком та хворим отцям вдалося певний час квартирувати у осіб, яких було депортовано сюди раніше. В осінню пору священниці родини групувалися – кожна сім'я мусила творити спілку з кількома іншими сім'ями, тож родини священнослужителів Венгриновичів, Котлярчуків, Підлисецьких, Петрашів та Сірецьких на перших порах проживали спільно. Священники-одинаки (целебси) переважно гуртувалися окремо – також по 4–5 осіб. Окремих отців (зокрема о. Горникевича) у червні 1951 р. було переведено до іншого поселення у Хабаровському краї.

Спершу переселенці вирубували ліс, прочищали площу під забудову та присадибну ділянку, заготовляли будівельний матеріал. Уже на викорчованій території навесні жінки отримували можливість висаджувати картоплю, буряк, моркву тощо. Тож, переважна більшість греко-католицьких священників на перших порах працювали лісорубами, викорчовуючи ліс. Нерідко, у час «повноводдя» отцям та їхнім родинам доводилося брати участь у сплаві лісу. Траплялося, що така важка робота випадала на неділю чи навіть на релігійне свято, а влітку часом доводилося працювати у дві зміни – денну і нічну (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 39, арк. 10 зв.).

Отці Степан Венгринович і Роман Гузан нетривалий час працювали будівельниками, отець Богдан Орищук задля мізерного заробітку – різноробом, разом із місцевими селянами розвантажуючи цеглу. Іноді отців та членів їхніх родин змушували копати ями глибиною один метр на електричні стовпи. Особливі труднощі це становило із настанням холодів, коли земля замерзала. Цей вид робіт уважався одним із найважчих, а тому його виконували переважно молодші за віком священнослужителі. Старшим отцям та духовним особам середнього віку комендант іноді дозволяв працевлаштовуватися нічними сторожами. Деякі священники ледь зводили кінці з кінцями (отцеві Романові Логінському з дружиною і трьома дітьми отці спецпоселенці мусили допомогли фінансово, бо ті голодували). Ті священники, яким виповнилося 70 років або могли представити медичну довідку про незадовільний стан здоров'я, часом звільнялися від важкої фізичної праці, а у виняткових випадках відправлялися в

інвалідний дім. Але за таким документом вони мусили їхати в районний центр Троїцьк.

Найпромовистіше працю переселенців характеризують окремі уривки з їхніх же листів: «Робота тяжка ... На роботу при вирубці лісу доводилося долати 8 км в одну сторону – спершу грязьким прибережним намумом, відтак великим, острим камінням, вкінці водою і плаваючим по ній деревом – у ліс. Хід і праця на невиносимій спеці. Немилосердно їдкі комарі, оводи та інша мушня, ночами язва блощиць при повному браці питної води, «керничної води до пиття. На роботу часто доводилося добиратися кіньми, а влітку – човнами».

Цікаво, що теоретично ця робота мала платну основу – двічі на місяць згідно із нормативними документами люди отримували мізерну платню. (Заробіток становив приблизно 500 рублів). Насправді ж, за визначенням самих депортантів, «чекати доводилось третю, а то й четверту получку, і чекати авансів». Деяким отцям через кілька років вдавалося отримати легшу роботу: оо. Роман Логінський і Кость Котлярчук деякий час працювали канцеляристами, отець Маркіян Микитка – шофером (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 39, арк. 13). А отця Володимира Шкредка навпаки – у лютому 1951 р. із невідомих причин усунуто з посади бухгалтера місцевої контори, тож і надалі мусив «викорчовувати дерева у тайзі».

Старший син греко-католицького священника Антіна Сірецького Любомир працював на електричному циркулярному верстаті, на якому виготовляв штукатурну дранку, штахети й різноманітні бруси для столярної роботи. Як іронічно відзначав сам депортант, «і то мушу бути вдячний, бо я «буржуазний юрист» мусив мати не електричний станок, а електричне крісло». До того ж, ця робота була дещо легшою, аніж робота вантажника, яку доводилося виконувати раніше. Із жовтня 1953 р. Любомиру Сірецькому (колишньому правнику) було запропоновано увійти до спеціальної інвентаризаційно-люстраційної комісії, що вивчала різноманітну юридичну документацію, зокрема особисті справи спецпоселенців. Очевидно, він добре справлявся, бо невдовзі йому запропонували стати «учотчиком» у сусідньому спецпоселенні, розташованому неподалік побудованого руками священослужителів та їхніх сімей – Джонки. (*Джонка* – китайське слово,

яким китайці називали човен, що слугував водночас і помешканням для професійних рибаків. Невдовзі ця назва прищепилося до повсякденного вжитку у Нанайському районі). Але, як показує епістолярій, затриматися на посаді «учотчика» синові священника Л. Сірецькому не вдалося, і його невдовзі було переведено на посаду сторожа. До слова, як юрист, Любомир Сірецький чимало допомагав товаришам-спецпоселенцям, укладаючи листи-звернення до Климента Ворошилова, Михайла Булганіна та інших радянських високопосадовців із проханням про помилування, скорочення строку перебування на спецпоселенні, перегляд кримінальних справ тощо.

Багато дружин та дочок священників із часом утворювали в домашніх умовах кравецькі артілі. Отці підзаробляли тим, що відправляли богослужіння за здоров'я, душі померлих, виконували інші священнічі практикування. Часом інтенції (гроші за здоров'я чи на всяку потребу), на «григорянку» чи сорокоусти (богослужіння за померлих) душпастирєві телеграфом надсилали колишні парафіяни, що не лише трохи поліпшували матеріальне становище священників, а й надавало їм великої моральної насаги. Нерідко, щоб вижити, депортанти змушені були продавати, за їхнім же визначенням, «мертвий інвентар» – особисті речі, окреме вбрання тощо.

До того ж, комендатура житлових поселень Нанайського району намагалася розмежовувати проживання галицьких українців, відправляючи їх до Троїцька, Чити, Хабаровська тощо. Аби відвідати українця з іншого населеного пункту, потрібно було отримати спеціальний дозвіл від «спецкомендатури МГБ». До того ж, щомісяця спецпоселенці мусили засвідчувати свою присутність у вказаній спецкомендатурі – пройти «контрольне зголошування». Лише в лютому 1954 р. поселенці с. Джонка Нанайського району отримали спеціальну посвідку замість довідки, що засвідчувала особу. Водночас за цією посвідкою спецпоселенцю дозволялося проживати тільки в районі розселення, який відповідав органі, що видав таку посвідку (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 3, арк. 13).

Утім, уже за два роки (станом на 1952 р.) селище спецпоселенців Джонка змінилося до невпізнання. Постало декілька нових вулиць, з'явилася електрика, запрацювали трактори, буль-

дозери. Причому такі «цивілізаційні зрушення» відбулися завдяки титанічній праці самих українців, цитуючи авторів листів, «чужими руками можна й грань загібати». Чимало переселенців із Житомирської, Київської та Тернопільської областей, Донбасу серед яких були й поляки, у домашньому господарстві утримували корів, кіз та інші свійські тварини. Тільки за осінь і зиму 1951 р. українські переселенці побудували майже 100 нових будинків, у кожному з яких проживали 5–6 родин. Невдовзі у поселенні Джонка почала функціонувати пекарня, два магазини, один ларьок. Щоправда, радіо, за незначними винятками, депортанти не мали змоги використовувати. На низькому рівні у Джонці було лікарське обслуговування, більшість лікарів були невисокої кваліфікації і мали місцеве походження. Спецпоселенці часто скаржилися на гіпертонію, спровоковану місцевим кліматом. «Вулканічна сопка», розташована поруч, випромінювала гази, що негативно впливало на серце й легені.

До позитивів спецпоселенці відносили середовище, до якого вони потрапляли, – галицькоукраїнських священників, катехитів, учителів, юристів. Спілкування з представниками інтелігенції, галицькими інтелектуалами надавало життю депортантів певного сенсу. Іноді влаштовували спільні вечері «усієї корейської інтелігенції», відзначали іменини отців, співали українських пісень, у різдвяну пору – колядували. На Святвечері у подружжя Венгриновичів (1951 р.) були присутніми 18 осіб (10 священників і 8 – членів родини). Святий вечір був дуже скромний (товариство їло несолену кашу і чорний хліб). Сумніше святкували Великдень – сотня галицьких спецпоселенців (священники і віряни), як і належало, о шостій годині ранку обійшли три рази православну Церкву зі співом: «Воскрес Ісус од гроба», але всупереч традиції українцям за вказівкою православного попа не відчинили храм (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 4, арк. 13).

Уже через декілька років спецпоселенці могли собі дозволити бути учасниками скромних хорів, влаштовувати невеликі концерти, мали можливість користуватися бібліотекою, хоча, за їхніми ж свідченнями, «позиція книжки була доволі слаба». Іноді була спроможність відвідувати скромний кіноклуб, де переглядали фільми («Тарас Шевченко», «Наталка Полтавка», «Назар Стодоля», «Під небом Сицилії», «Петер» та ін.). Щоправда, галицькі українці

дивувалися, що демонстрації кінофільмів відбувалися переважно у суботу, а у недільну пору виконувалася пощоденна фізична праця. Траплялося, що священники (Богдан Орищук, Мирон Підлисецький, Йосиф Петраш, Кость Левицький) разом із родинами влаштовували вечірні прогулянки на човнах. Часто вечорами о. С. Венгринович читав загалом свої оповідання, а дочка о. Антона Сірецького – Марія, декламувала власні вірші.

Священничі родини своїм терпеливим, подвижницьким життям демонстрували широкому загалу спецпоселенців взірець поведінки в екстремальних умовах життя, проявляли солідаризм у важких, трагічних ситуаціях. 21 травня 1952 р. у Джонці відбувся похорон дружини священника Маркіяна Микитки, яка померла напередодні в шпиталі у Троїцьку і стала, за словами спецпоселенців, «першою жертвою з нашої тутешньої інтелігенції». За значного велелюддя та солідарності галицьких українців відбувся похорон згаданого нами вище священника, колишнього гімназійного катехита в м. Сянок Степана Венгриновича, у червні 1956 р. Парастас відправили 8 священників, громада співала Євангеліє та «Вічну пам'ять», чим, за висловом депортантів, дуже здивувала окремих корінних жителів та адміністративних працівників російської національності. Хоровий спів на похороні священнослужителя став, за словами спецпоселенців, своєрідним «останнім криком протесту».

Особливий спосіб спілкування із «цивілізованим світом» – листування з родичами. Лист із Галичини нерідко ставав, за їхніми визначеннями, «подією тижня». Хоча, починаючи з листопада, спілкування в листах з родичами утруднювалося, оскільки головний комунікаційно-поштовий шлях – річка Амур починала замерзати. Саме через спілкування у листах спецпоселенці зазвичай отримували важливу інформацію з Галичини, про хвороби і смерть своїх ближчих і дальших родичів, сусідів, арешти або повернення із ув'язнення знайомих, політичні події в краї та світі. Щоправда, зазвичай усе листування було добре законспіроване, абоненти боялися «озвучувати» справжніх імен людей, уміщували лише прізвиська-придомки (*неофіційні особові йменування, яким певне середовище характеризує особу чи родину*). Тому у епістолярії натрапляємо на антропоніми, які були відомими лише авторам кореспонденції: «Друзяка», «Лихвар», «Боголюб», «Умниця та

ін. Натрапляємо у листах на різні скорочення: *Ванпр., Гош., Лев., Вин. Лят.* та ін. Абревіатуру та скорочення, як правило, складно ідентифікувати. Нерідко галицькі українці просили родичів у листах надсилати їм художню літературу – твори Лесі Українки, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лева Толстого, Антона Чехова, окремих англійських авторів.

Саме завдяки матеріальній допомозі родичів та небайдужим українцям спецпоселенням і вдалося вижити у суворих умовах Хабаровського краю. Телеграфічно надсилалися гроші, депортанти отримували посилки з продуктами (*салом, медом, борошном, цукром, топленим маслом, кавою, какао та ін.*), медикаментами (краплями валеріани, пачками «Ізафеніну», «Піроміналу», «Бікарбону», пляшкою йоду тощо). Надсилали також теплий одяг, у якому на перших порах була значна необхідність (валянки, кукли, «ватований» одяг, головні убори тощо), шкарпетки, нижню білизну, а також нитки, голки, мило, кухонне начиння тощо. Найцінніші речі (передусім церковна атрибутика: Службник, Святе Письмо, Требник, Часослов) передавалися авіапоштою (ПАРС, ф. 1, оп. 1, спр. 5, арк. 7).

Висновки. «Его-документи», попри виразний суб'єктивізм, є пізнавальним та представницьким першоджерелом, які випулко розкривають повсякденне життя (умови депортації і адаптації) сімей греко-католицьких священників на Далекому Сході. Антропоцентричний підхід, який лежить в основі таких наукових шукань дозволяє поглянути на проблему «із середини», значно детальніше, «у подробицях», осмислити умови депортації родин греко-католицьких священників на Далекий Схід, а також критичніше передати побутові умови, умови праці, часи дозвілля, взаємини з місцевим населенням, спілкування у листах з родичами. «Его-документи» уможливають пересвідчитися у глибокій християнській вірі спецпоселенців, усвідомленні ними своєї життєвої місії, покликання, особистої жертви в ім'я високої ідеї служіння людям. Вивчення повсякденного життя родин греко-католицьких священників на Далекому Сході дозволяє людям новітньої доби уважніше проаналізувати свої життєві постулати, цінності щодо ролі християнської релігії у своєму пощоденні.

Джерела та література

- Єгрешій, О. (2009). Депортації греко-католицького духовенства на Далекий Схід 1950 р. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*, 5, 32–37.
- Єгрешій, О. (2020). *Сірецькі-Яримовичі*. Івано-Франківськ: Лік.
- Заболотна, Т. (2010). Історія повсякденності – «панацея від всіх хвороб» чи пастка для історика? *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. (с. 38–43). Переяслав-Хмельницький.
- Зінчук, М. (2010). Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень? *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. (с. 48–51). Переяслав-Хмельницький.
- Коляструк, О. (2008). Документи особового походження як джерела з історії повсякденності. *Український історичний журнал*, 2, 145–153.
- Лисенко, О. (2010). Історія повсякденності як галузь наукового знання (повсякденна історія війни: методологічні нотатки). *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. (с. 11–19). Переяслав-Хмельницький.
- Нагайко, Т. (2010). Історія повсякденності: погляд на проблему. *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. (с. 43–48). Переяслав-Хмельницький.
- ПАРС – Приватний архів родини Сірецьких.
- Потапенко, Я. (2010). Перспективи розвитку історії повсякденності через призму дискурсу постмодерну. *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. (с. 52–54). Переяслав-Хмельницький.

References

- Yehreshii, O. (2009). Deportatsii hreko-katolytskoho dukhovenstva na Dalekyi Skhid 1950 r. [Deportation of the Greek Catholic clergy to the Far East in 1950]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia – Bulletin of the Precarpathian University. History*, 5, 32–37 [in Ukrainian].
- Yehreshii, O. (2020). *Siretski-Yarymovychi [Siretski-Yarymovychi]*. Ivano-Frankivsk: Lik [in Ukrainian].
- Zabolotna, T. (2010). Istoriiia povsiakdennosti – «panatseia vid vsikh khvorob» chy pastka dlia istoryka? [Is the history of everyday life – a "panacea for all diseases" or a trap for the historian?]. *Istoriiia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka*: materialy Vseukrainskoi naukovi konferentsii –

History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnytskyi, May 14–15, 2010 (pp. 38–43). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].

- Zinchuk, M.** (2010). Istorii povsiakdennosti yak novyi napriam humanitarnykh doslidzhen? [The history of everyday life as a new direction of humanities research?]. *Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnytskyi, May 14–15, 2010 (pp. 48–51). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].*
- Koliastruk, O.** (2008). Dokumenty osobovoho pokhodzhennia yak dzherela z istorii povsiakdennosti [Documents of personal origin as sources from the history of everyday life]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal, 2, 145–153 [in Ukrainian].*
- Lysenko, O.** (2010). Istorii povsiakdennosti yak haluz naukovoï znanntia (povsiakdenna istorii viiny: metodolohichni notatky) [History of everyday life as a branch of scientific knowledge (everyday history of the war: methodological notes)]. *Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnytskyi, May 14–15, 2010 (pp. 11–19). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].*
- Nahaiko, T.** (2010). Istorii povsiakdennosti: pohliad na problemu [The history of everyday life: a look at the problem]. *Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnytskyi, May 14–15, 2010 (pp. 43–48). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].*
- PARS – Pryvatnyi arkhiv rodyny Siretskykh [Private archive of the Siretsky family] [in Ukrainian].
- Potapenko, Ya.** (2010). Perspektyvy rozvytku istorii povsiakdennosti cherez pryzmu dyskursu postmodernu [Prospects for the development of the history of everyday life through the prism of postmodern discourse]. *Istorii povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnytskyi, May 14–15, 2010 (pp. 52–54). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 29.03.2021 р.